

расстоянии, а также первые попытки организовать учебный процесс. Особое внимание уделено событиям и мероприятиям, которые оказались решающими в истории дистанционного обучения. В статье описаны настроения общества и идеи, которые господствовали в течение определенного этапа, а также приведена критика на определенные решения ученых и политиков изучаемого периода времени.

Ключевые слова: дистанционное обучение, поколения дистанционного образования, корреспондентское обучение, Интернет-обучение.

O. Shpagina

RATIONALE STAGE OF DEVELOPMENT DISTANCE EDUCATION

The article concerns three generations of development of distance education: correspondence education (letters with tasks), multimedia systems (audio- and videocassettes, one-way video, two-way audio, etc) and online systems (computer-based education, interactive multimedia, multimedia conferencing, web-based video, the Internet, etc). The particularities of each generation are considered in detail; the transitions between the periods under consideration are discussed. The universities and public figures such as Anna Eliot Ticknor, Michael Young, Walter Perry et al., who have taken part in the development, advance and spreading of distance learning, are mentioned. The author describes presuppositions, ideas that influenced on the idea of creation of remote learning, as well as the first attempts to organize academic process by Charles Toissaint and Gustav Langenscheidt in Germany in the year 1856. A particular attention is given to the events and measures which are crucial for the history of distance education. The ideas and sentiments that reigned during the periods under consideration are discussed, as well as the disputes concerned foundation of the Open University and introduction of the "wireless education". The significant events in the history of the Open University in Great Britain that occurred during the earlier years of its existence are covered. The critical remarks on some decisions of scholars and politicians of the certain period of time are given.

Key words: distance learning, generations of distance education, correspondence education, online education.

Рецензенти:

Малихін О. В. — д. пед. н., проф.,
Фруктова Я. С. — к. пед. н., доц.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2013

УДК:378:614.2

Ю. В. Юсеф

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Статтю присвячено розгляду проблеми становлення комунікативної компетентності майбутніх лікарів. Досліджено сутність поняття «комунікативна компетентність» та відмінності понять «компетенція» та «компетентність». Охарактеризовано компонентний склад, основні показники та критерії комунікативної компетентності майбутнього лікаря, а також виявлено сукупність комунікативних умінь майбутніх лікарів.

Ключові слова: компетенція, компетентність, комунікативна компетентність, комунікативна культура, комунікативні уміння.

Утвердження демократії в Україні, процеси модернізації усіх сфер життя держави сприяли стрімкому формуванню позитивної думки світової громадськості про нашу країну. Утримання і зміцнення такого кредиту довіри залежить від багатьох чинників, передусім, освітніх. Переоцінка усталених концепцій і положень у системі освіти стала об'єктивною реальністю в Україні. Особливо важливим в даному контексті видається усвідомлення суспільством того факту, що саме комунікація є провідним інструментом діяльності кожного активного громадянина країни. Ігнорування ж цієї істини призводить до низької ефективності професійної діяльності.

Останнім часом у вітчизняній та зарубіжній науках значно активізувалося дослідження проблем культури професійного мовлення, комунікативної компетентності, риторики майбутніх фахівців. Зокрема, вивченню комунікативної компетентності особистості присвятили свої роботи такі видатні психологи та педагоги як Е.Берн, Н.Бібік, Г.Єльнікова, І.Єрмаков, Т.Гордон, П.Грайс, Ю.Жукова, В.Кан-Калик, О.Канюк, О.Киричук, Т.Кобзар, Г.Ковальова, І.Козубовська, Н.Левицька, А.Леонтьєв, Х.Міккін, В.Москаленко, А.Мудрик, О.Овчарук, Л.Петровська, І.Родигіна, Е.Сидоренко, Т. Федотюк, Т.Яценко та ін.

Проте, особливої актуальності ці проблеми набувають для майбутніх лікарів, оскільки професія лікаря – одна з небагатьох у

©Юсеф Ю. В., 2013

системі «людина-людина», що вимагають досконалого володіння прийомами і способами ефективного спілкування, як з пацієнтами, так і з колегами для досягнення взаєморозуміння, необхідного при вирішенні лікувально-діагностичних завдань.

Варто зауважити, що проблеми професійного особистісного розвитку лікаря досліджують В.Аверін, О.Аміров, Н.Аношкін, Т.Бухаріна, С.Герасименко, І.Гурвич, В.Дуброва, В.Зайцев, Р.Карсон, А.Кирпиченко, В.Корзунін, І.Косирев, М.Лапкін, С.Лігер, Л.Матвеева, О.Метса, М.Мусохранова, О.Одеришева, Т.Румянцева, О.Сердюк, М.Тараришкіна, Л.Цветкова, Н.Яковлева, Б.Ясько та ін.

Разом з тим, незважаючи на велику кількість досліджень щодо розвитку культури професійного мовлення та комунікативних умінь особистості, комунікативна компетентність майбутніх лікарів залишається мало вивченою.

Уважне вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень дають підстави стверджувати, що на сьогодні не існує єдиного визначення поняття «комунікативна компетенція», оскільки дослідники різних галузей знань (психологи, лінгвісти, соціолінгвісти, лінгвокраїнознавці та ін.) підходять до його опису узагальнено і підкреслюють саме ті особливості, які є властивими конкретній науці.

У педагогічній літературі також немає одностайності у визначенні поняття «компетентність». Можливо, це пояснюється тим, що до наукового обігу воно було уведене порівняно недавно. Скажімо, у радянській енциклопедії 1960 р. термін «компетентність» відсутній, а в енциклопедичному словнику 1983 р. ототожнюється з компетенцією. Більшість дослідників розглядає компетентність і як характеристику особистості, і як сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь особистості, тобто розуміють під компетентністю здатність не тільки володіти знаннями, але й потенційно бути готовим їх застосовувати у нових ситуаціях (Українська термінологія і сучасність, 2005, с. 105).

Деякі вчені (Л.Петровська, О.Кузьменко та ін.) пропонують трактувати поняття «компетенція» та «компетентність» як синонімічні лексичні структури.

Нерідко розуміння поняття «комунікативна компетентність» підміняється й іншими складовими:

- уміння доводити та аргументувати;
- уміння формувати програми мовленнєвої поведінки;

– уміння будувати діалогічні висловлювання, що характерні для міжмовного спілкування різних типів; тобто частина поняття виступає в багатьох дослідженнях у ролі цілого.

Однак, не поділяючи таких думок, уважаємо за доцільне розмежувати ці поняття.

Аналіз досліджень як з педагогіки й лінгводидактики, так і соціолінгвістики, психології та психолінгвістики засвідчує те, що більшість учених (А.Бодальов, Є.Божович, М.Каган, А.Леонтьєв, А.Реан, Л.Шипіліна, В.Якунін та ін.) розглядають комунікативну компетентність:

- у системній взаємодії між людьми як особистісну якість у процесі поведінки;
- у зв'язку зі здібностями під час спілкування.

Два терміни «компетенція» та «компетентність» – іншомовного походження, які мають один латинський корінь, проте термін «компетентність» має ширше трактування в сучасній лінгвометодичі та лінгводидактиці. Найбільш типовим, як нам видається, є наступне визначення: «Компетентність – якісно-своєрідне поєднання здібностей (якостей, ознак, параметрів), від яких залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності» (Педагогіка, 2000, с. 64). Ми схильні поділяти думки вчених, які вважають поняття «комунікативна компетенція» одним зі складових більш загального поняття – «комунікативна компетентність» (Ж.Бутенко, Ю.Варданян, С.Вершловський, Г.Вороніна, Ф.Гоноболін, О.Дрогайцев, М.Кабардов, Н.Кузьміна, В.Русецький та ін.).

Так, О.Дрогайцев зазначає: «компетентність – це володіння знаннями, які дозволяють про щось судити; компетенція – це коло питань, у яких особистість добре розуміється. Тому можемо говорити про те, що комунікативна компетентність є більш загальною категорією, ніж комунікативна компетенція» (Медицинское образование в мире и в Украине, 2005, с. 214).

Не існує й єдиної думки щодо обґрунтування чіткої парадигми видів та рівнів комунікативної компетентності. Очевидно, що цей етап у розумінні поняття «комунікативна компетентність» є природним та закономірним як етап виявлення елементів визначеного набору.

Поняття комунікативної компетентності включає володіння певними нормами спілкування, поведінку, як результат засвоєння

різних етнічних і соціально-психологічних еталонів, поведінкових стереотипів, стандартів.

Виділяють когнітивний, ціннісно-мотиваційний і практичний компоненти комунікативної компетентності (Коммуникативная культура как необходимый компонент профессиональной подготовки специалистов в информационном обществе, 2006, с. 38).

Когнітивний компонент характеризує діяльність із забезпечення майбутніх фахівців системою професійних комунікативних знань.

Він реалізується через насичення освітнього процесу комунікативним змістом; через цілеспрямовану організацію внеаудиторної навчальної діяльності, орієнтовану на самостійне здобуття і поглиблення комунікативних знань на основі самоосвіти.

Практичний компонент відображає діяльність з розвитку професійних комунікативних умінь і ґрунтується на забезпеченні студентів комунікативним досвідом, організації різної за видами, формами і змістом цілеспрямованої самостійної діяльності.

Ціннісно-мотиваційний компонент характеризує діяльність із формування ціннісного відношення до майбутнього професійного функціонування, установки на розвиток професійної комунікативної компетентності і участь в професійному спілкуванні (Бондаревская Е. В., 2000, с. 94).

Зауважимо, що розвиток професійної комунікативної компетентності спирається на сукупність загальних принципів цілісного педагогічного процесу, таких як міждисциплінарна координація, особово-орієнтована спрямованість вчення, свідомість і активність студентів.

Комунікативна компетентність майбутнього лікаря передбачає засвоєння ним правил і норм усної і писемної мови, уміння користуватись ними в різних життєво-професійних ситуаціях. Крім того, вона передбачає і включення системи психологічних умінь, що забезпечують ефективну комунікацію (знання типів поведінки, темпераменту людей тощо), а рівень сформованості комунікативної компетентності є своєрідним індикатором комунікативної культури особистості.

Основними показниками та критеріями саме *комунікативної компетентності* студентів-майбутніх лікарів, на нашу думку, є:

- мовна компетенція (знання мови; володіння мовними вміннями й навичками).

- мовленнєва компетенція (уміння використовувати мовні засоби, адекватні меті спілкування), тобто володіння мовленнєвими вміннями й навичками.

- предметна компетенція стосується вмінь відтворювати у свідомості картину світу – предмети, явища й взаємозв'язок між ними на основі активного володіння загальною лексикою.

- прагматична компетенція виявляється в здатності до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою до свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення, врахування ознак функціонально-стильових різновидів мовлення (опису, роздуму, розповіді).

Зазначимо, комунікативна компетенція (у широкому розумінні – уміння спілкуватися з метою обміну інформацією) спрямована на вирішення таких основних завдань: ефективно отримувати інформацію; ефективно передавати інформацію; досягати поставленої мети шляхом переконання співрозмовника й спонукання його до дії; отримувати додаткову інформацію про співрозмовника (на основі знань про об'єктивні закономірності функціонування мови в суспільстві з метою визначення рівня соціально-культурного розвитку людини, її соціального статусу; на основі умінь розрізняти відтінки інформації й голосу співрозмовника, щоб оцінити його емоційний стан та умінь інтерпретувати зміст його висловлювань і зрозуміти можливий підтекст); здійснювати позитивну саморепрезентацію – тобто справляти приємне враження на співрозмовника або читача на основі володіння культурою мовлення.

Суттєвим нам видається постійний інтелектуальний розвиток, розвиток психічних процесів: пам'яті зорової та слухової, мислення – абстрактного (понятійного) й образного (художнього), спостереження, уяви – репродуктивної (відтворювальної) й творчої; духовне багатство особистості; акумулювання мовних традицій (здатність берегти й розвивати мовні традиції народу); етнокультурологічна компетенція забезпечує формування національно-мовної картини світу, оволодіння національно маркованими мовними одиницями, українським мовленнєвим етикетом, знання народних традицій, способів і засобів лікування; соціокультурна компетенція – сукупність знань, пов'язаних з національною та світовою культурою. сформовані уміння узгоджувати із засвоєними етичними, естетичними та іншими цінностями власну мовленнєву й життєтворчу діяльність.

Крім того, комунікативна компетентність лікаря передбачає наявність у нього таких основних комунікативних умінь або здатностей:

- установити контакт зі співрозмовником;
- підтримувати розмову;
- будувати висловлювання в різних стилях та жанрах мовлення;
- уміння переконувати, доводити, захоплювати ідеями, задумами;
- вести бесіду, розповідати;
- знання медичної термінології;
- внутрішня настанова на виявлення та виправлення помилок різних типів у власному мовленні;
- внутрішня настанова на аналіз змістової правильності мовлення;
- здійснення професійної комунікації за допомогою відповідних вербальних і невербальних мовних засобів;
- уміння редагувати власне мовлення;
- нормативно та відповідно до ситуації спілкування послуговуватися фактичними жанрами мовлення;
- продукувати професійно орієнтований текст (Сердюк А. М., 2007, с. 120).

Забезпечити володіння комплексом цих умінь і є завданням викладачів філологічних дисциплін медичних вищих навчальних закладів.

На жаль, маємо констатувати, що вища медична освіта не забезпечує формування високого рівня комунікативної компетентності студентів. Дотепер при підготовці майбутніх лікарів вирішальними визнаються точні знання: фізичні, біологічні, фармакологічні, хімічні, патологоанатомічні та інші. Комунікативний аспект фахової підготовки майже не враховується у процесі викладання гуманітарних дисциплін. Вважаємо, що даному контексті, насамперед, необхідно окреслити лінгводидактичну базу в роботі над активізацією процесу становлення комунікативного розвитку студентів, яка уможливуватиме, по-перше, демонстрацію комунікативної культури: дозволить одержати дані про рівень загальної комунікативної культури в студентів; по-друге, сприятиме динаміці у формуванні професійної комунікативної компетентності студента як майбутнього лікаря.

Таким чином, комунікативна компетентність – одна з базових характеристик професійної компетентності фахівців медичного

профілю. Її формування складає одне з найважливіших завдань підготовки майбутнього лікаря, служить запорукою його подальшого особового і професійного розвитку.

Література

1. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования [Текст] / Е. В. Бондаревская. – Ростов н/Д: Булат, 2000. – 351 с.
2. Горшунова Н. К., Медведев Н.В. Формирование коммуникативной компетентности современного врача // Успехи современного естествознания. – 2010. – № 3 – С. 36-37.
3. Коммуникативная культура как необходимый компонент профессиональной подготовки специалистов в информационном обществе // Матер. Междунар. науч.-метод. семинара «Содержание образования в условиях информационного общества». – М.: Изд. АСОУ, 2006. – С. 120-126.
4. Медицинское образование в мире и в Украине / Ю. В. Поляченко, В. Г. Передерий, А. П. Волосове, В. Ф. Москаленко и др. – Харьков: ИПП «Контраст», 2005. – 464 с.
5. Педагогика: Учеб. пособие. / Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко И.А., Шиянов Е.Н. / – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
6. Подласый И. П. Педагогика: Новый курс: Учебник для студентов пед. вузов: В 2-х кн. – М.: Гуманит. изд. центр «Владос», 2000. – Кн. I. Общие основы. Процесс обучения. – 576с.
7. Сердюк А. М. Визначення компетенції в оцінці якості підготовки фахівців у системі безперервного професійного розвитку лікарів / Ю.В. Вороненко, А.М. Сердюк, О.П. Мінцер, В.В. Краснов, А.В. Коблянська, Л.Ю. Бабінцева // Україна. Здоров'я нації. – 2007. – № 1. – С. 118-123.
8. Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. пр. Вип. VI / Відп. ред. Л.О.Симоненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 448 с.

Ю. В. Юсеф ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ

Статья посвящена рассмотрению проблемы становления коммуникативной компетентности будущих врачей. Исследовано сущность понятия «коммуникативная компетентность» и отличия понятий «компетенция» и «компетентность». Охарактеризован

компонентный состав, основные показатели и критерии коммуникативной компетентности будущего врача, а также определена совокупность коммуникативных умений будущих врачей.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, коммуникативная компетентность, коммуникативная культура, коммуникативные умения.

Y. Yussef

THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE DOCTORS

The article deals with the problem of the formation of the communicative competence of future physicians. The essence of the concept of «communicative competence» and the differences between the concepts of «competence» and «expertise». Characterized component structure, the main indicators and criteria of communicative competence of a future doctor, and determined a set of communicative skills of future physicians.

Keywords: competence, expertise, communicative competence, communicative culture, communication skills.

Рецензенти:

Вайнола Р. Г. — д. пед. н., проф.

Гамалія В. М. — д. і. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2013

УДК 159.923.2: 378

Т. В. Алексеева

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

У статті розкривається сутність поняття ризиків у системі вищої освіти і вплив психологічних ризиків на професійне становлення майбутніх спеціалістів у період їх навчання у вузі. Розглянуто основні напрямки психологічних досліджень ризиків в освітньому середовищі вузу. Виокремлено види і такі якості психологічних ризиків, як невизначеність та альтернативність. Запропоновано піраміду ризиків суб'єкта навчання у освітньому середовищі вузу та визначено роль відповідальності у процесі нівелювання ризиків в умовах професійної підготовки.

Ключові слова: ризик, невизначеність, альтернативність, освітнє середовище, відповідальність, майбутній фахівець, студентство, вища освіта, професійний розвиток, професійна компетентність, компетенції, рівні ризиків, керованість ризиками.

Актуальність і постановка проблеми. Модернізація сучасної вищої освіти пов'язана з залученням України до Болонського процесу, передбачає принципово нові вектори підготовки майбутніх фахівців. При цьому у нашому суспільстві мають місце типові для світової практики кризові явища. До них належить недостатня підготовленість майбутніх фахівців до професійної діяльності відповідно до міжнародних стандартів якості продукції, послуг та технології в умовах сучасного ринку праці.

Сучасна система української освіти і науки достатньо гнучко відображає зміст наявних перетворень. Відчутними є зрушення, що відбуваються протягом становлення студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Так, згідно із Законом України «Про освіту», метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу,

© Алексеева Т. В., 2013